

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

וארא

(חלק טז — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

* וּאֵרָא

ובסוף פרשת שמותי על הפסוק „עתה תראה וגו'” (שהוא מענה הקב"ה – בכתוב – על „למה הרעותה”) כתב רש"י „הרהרת על מדותי לא כאברהם שאמרתי לו⁸ כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו⁹ העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי כו'”¹⁰.

וצריך להבין: א) מדוע בפרשת וארא בפירוש ד„ורבותינו דרשוהו” הנ"ל הביא רש"י (מרבתינו) ראי' לכך שכל האבות „לא הרהרו אחר מדותי” ואילו בסוף פרשת שמות הביא ראי' רק מאברהם?

ב) גם בנוגע לאברהם גופא פירש רש"י בפרשתנו את הענין ד„לא הרהרו אחר מדותי” במאורע אחר (כשביקש אברהם לקבור את שרה כו') – ולא כבסוף פרשת שמות („שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע”)¹¹.

ג) ועיקר: בסוף פרשת שמות הביא רש"י את הפירוש „לא הרהר” סתם, דהיינו כדרך פירושו – פשוטו של מקרא, משא"כ בפרשתנו הקדים לכך

א. כבר נתבאר כמה וכמה פעמים, שאף שרש"י (לכל לראש) מפרש פשוטו של מקרא, נמצאים בפירושו גם „ענינים מופלאים” בשאר חלקי התורה ואף ב„ינה של תורה”²; אלא שכדי להוציא ענינים אלו (בשאר חלקי התורה) צריך להקדים לזה הבנה בפירוש רש"י על דרך הפשט.

לאחר שרש"י מפרש את פירושם הפשוט של הפסוקים בתחילת הפרשה – „וארא אל אברהם גו' וגם הקימותי גו'”, ממשיך³: „ורבותינו דרשוהו” (את תוכן הפסוקים) לענין של מעלה שאמר משה למה הרעותה⁵ אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על מיתת האבות הרבה פעמים נגליתי עליהם בא"ל ש"ד"י ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת⁶ מה שמו מה אומר אליהם, וגם הקימותי וגו' וכשבקש אברהם לקבור את שרה ולא מצא קרקע עד שקנה בדמים מרובים וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר וכן ביעקב כו' ולא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה הרעותה” (ומסיים „אין המדרש מתיישב אחר המקרא כו'”);

(7) א, ו.

(8) וירא כא, יב.

(9) שם כב, ב.

(10) ראה פרש"י וירא כב, יב: „אפרש לפניך

את שיחתי כו'”.

(11) בפשטות החילוק: להפי' ד„רבתינו דרשוהו” שמפרש הכתוב „וגם הקימותי גו'” שהמדובר בנוגע לירושת הארץ, מביא שהאבות לא הרהרו בזה, משא"כ בס"פ שמות. אבל עדיין חסר ביאור מדוע משנה בפ' שמות. ובפרט שדוגמא זו מאברהם לא הובאה במרו"ל.

(* וכ"ד טבת – ראה סיום השיחה (סי"ב).

(1) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(2) היום יום ע' כד.

(3) ו, ט.

(4) ראה סנהדרין קיא, א. שמו"ר פ"ו, ד.

תנחומא פרשתנו בתחלתו.

(5) שמות ה, כב.

(6) שמות ג, יג.

שהרי, כנראה במוחש, אינו דומה צערן של מי שאין לו ילדים מעיקרא ליסורים העוברים על מי שהקב"ה כבר בירכו בכך יחיד, ולעת זקנתו, ואחר כך נלקח ממנו הבן, ובפרט כשהמעשה הוטל על האב בעצמו¹⁵.

ועל פי זה מובן גם, שאין מקום כלל שרש"י יביא כראי' שאברהם, "לא הרהר אחר מדותי" מה ש, כשבקש לקבור את שרה לא מצא קרקע (וכן ביצחק ערערו עליו כו' וכן ביעקב ויקן את חלקת השדה כו'¹⁶), שהרי שם לא הי' זה באופן שההבטחה גופא ("לתת להם את ארץ") גרמה שיקנה את הקרקע בדמים מרובים;

ההרהור האפשרי הוא רק זאת, שלאחר שהיתה ביד אברהם ההבטחה על נתינת הארץ, לא הי' הדבר צריך לעלות לו בדמים (מרובים)¹⁷ (ועד"ז ביצחק ויעקב) – וממילא הרהור כזה אינו דוגמא מכוונת להרהורו של משה, ששליחותו של הקב"ה גופא, "גרמה" למצב ד, "הרע לעם הזה".

אבל לפי מה ש"רבותינו דרשוהו"

הקב"ה (וירא כב, יב) "עתה ידעתי – מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך כו' עכשיו שרואים" (פרש"י שם) – אף שגם לפניו עמד בנסיון דמס"ב באור כשדים (פרש"י נח יא, כח).

(15) אף "כי ביצחק יקרא לך זרע" נאמר לאחר לידת יצחק – הרי זה שייד להצער והיסורים המובא בפנים, כי הצער ויסורים כשאין בנים הוא גם מהעדר המשך משפחתו, ולאחר שמבטיח לו שמיצחק יראה זרע, "ואח"כ אמר לו העלהו לעולה" הרי זה ביטול התכלית ההולדת בן.

(16) וישלח לג, יט.

(17) ראה פרש"י ח"ש כג, ט.

"רבותינו דרשוהו" – היינו שזהו דרש, ויתרה מזה, דרש אשר אינו "מתיישב אחר המקרא" – היפך הכלל בפירושו רש"י שכאשר מביא אגדה הרי זו אגדה "המתיישבת דברי המקרא"¹¹.

ב. וי"ל שהדיוק האחרון מתרץ את כל הנ"ל: בסוף פרשת שמות פירש רש"י פשוטו של מקרא על אתר¹², ולפי פשוטו הרי הפסוק, "ויאמר ה' אל משה עתה תראה גו" הוא מענה (כנ"ל) על טענת משה בפסוקים לפני זה, "למה הרעותה לעם הזה גו' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה":

לא זו בלבד ששליחותו של הקב"ה לא פעלה את הצלת עם ישראל ("הציל לא הצלת את עמך"), אלא אדרבה "הרע לעם הזה", ולכן "עתה תראה, העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי שבעה אומות", כיון שהרהר "אחר מדותי",

ודלא כהנהגה (הראוי, וכפי) שהיתה בנדון דומה אצל אברהם, ש"לא הרהר אחר מדותי", אף שלפני זה "אמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו העלהו לעולה", היינו שההבטחה גרמה (כבנדון דידן) צער נוסף¹³ – ("ע"ד, "מאז באתי לדבר בשמך הרע גו'")¹⁴,

* (11) בראשית ג, ת. ועוד.

(12) ולא כתב רש"י ע"ז "רבותינו דרשוהו" וכיו"ב, אף שהמשך הפירוש "לפיכך עתה תראה העשוי לפרעה כו" אי' בגמרא ותנחומא שם בהמשך להדרש חבל על דאבדין כו' שהאבות לא הרהרו – שהביא בפי' וארא. משא"כ בשמו"ר ס"פ שמות הוא ענין בפ"ע.

(13) משא"כ בנוגע לרעב בארץ (לך יב, יוד ובפרש"י שם).

(14) ולכן דוקא אחר נסיון העקדה אמר

דרשת רז"ל ומכל שלשת האבות, שכולם „לא הרהרו (בכלל²²) אחר מדותי“.

ג. עוד י"ל: אמירת משה רבינו „למה הרעותה לעם הזה גו“ הרי אינה ענין פרטי, הנוגע לו בעצמו, אלא דבר השייך „לעם הזה“, לכלל ישראל –

המקרא כו" (ראה לעיל הערה *11) – כי לפי הא' קשה למה לא הוכיחו הקב"ה ע"ז שהקשה מה שמו מה אומר אליהם, ולכן מביא רש"י שלפי „רבותינו“ הוכיחו הקב"ה ע"ז אלא שהוכיחו לאחר שאמר משה „למה הרעותה“.

וי"ל דלפי פשוטו השאלה „מה שמו“ אינה שאלה וקושיא – הרהר, אלא שאלה, כמפורש בכתוב „ואמר לי מה שמו מה אומר אליהם“ (וכן מצינו גם במדרש שמור"ר פ"ג ה. פ"ד א), משא"כ לפי „רבותינו דרשוהו“ בא בעקמומית (כדעת הויק"ר פ"א ה. א) „וכ"כ ביפ"ת לשמור"ר כאן (פ"ו, ד). ולהעיר שגם לפי „רבותינו“ הנה בשמור"ר „ועתה תחלת שליחותי אמרת לי מה שמו“ (שאינו לשון הכתוב ומשמט התחלת הכתוב „ואמרו לי“ וסיומו „מה אומר אליהם“). ועד"ז בסנהדרין ותנחומא שם (שם „מה שמו“). משא"כ בפרש"י „מה שמו מה אומר אליהם“ וראה חדא"ג שם.

בנוגע לשאר הדייקים שבפרש"י זה – נת' בארוכה בהתועדות. ואכ"מ.

22) אף שמפרש"י משמע שמחלקו לב' פסוקים „הרבה פעמים נגילתי .. ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת“ הוא פי' הכתוב „וארא גו“, „וכשבקש אברהם כו' ולא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה הרעותה“ הוא פי' הכתוב „וגם הקימותי וגו“.

הרי מזה שמתחיל „שאמר משה למה הרעותה אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין כו' יש לי להתאוונן כו“ (וכן בסיומו), משמע דלא הרהרו שייך גם להשאלה דמה שמו. ובסנהדרין (ועד"ז בתנחומא ושמו"ר) שם מסיים בסופו „ולא הרהר (כ"א מהאבות) אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך כו' ועכשיו כו' והצל לא הצלת גו“. וראה פרש"י שם ד"ה בתחלה.

שכל תוכן הכתובים (גם „וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב“¹⁸) בא בהמשך „לענין של מעלה“ והוא חלק ממענה הקב"ה¹⁹ בנוגע לשאלות והדיבורים וההרהורים דמשה בכלל²⁰ (לא מצד צער נוסף דוקא), שתחילתם ב„ואתה אמרת מה שמו מה אומר אליהם“²¹ – מובן הטעם שהביא רש"י

(18) בסנהדרין קאי על הכתוב „ומאז באתי אל פרעה גו“ ולא הובא מפורש הכתוב „וארא אל אברהם גו“. אבל בשמור"ר (פ"ו, ד) קאי על הכתוב „וארא אל אברהם גו“. ובתנחומא מסיים „לכך כתב וראא כו“.

(19) משא"כ לפרש"י בפשוטו של מקרא בתחלת הפרשה, רק (תחלת) הכתוב „וידבר אלקים אל משה, דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה“, משא"כ ההמשך „וארא אל אברהם וגו“ אינו המשך הטענה למשה ע"ז „הקשה לדבר ולומר למה הרעותה כו“ (ובפשטות פש"מ דס"פ שמות „עתה תראה“ הוא באותה השיטה בפש"מ בריש פרשתנו). ולכן אינו נוגע כאן שכל האבות אברהם יצחק ויעקב לא הרהרו (כנ"ל בפנים). משא"כ לפי „רבותינו דרשוהו“ (ראה רא"ם ריש פרשתנו ד"ה על שהקשה „גו“. דברי דוד (להט"ז) ו, ט. ובכמה מפרשים).

(20) ברא"ם כאן (ו, ט) מפרש „ולא אל למה זה שלחתי הסמוך לו כפי מה שפירש לפי פשוטו של מקרא“. וצ"ע דהרי בגמרא ותנחומא בתחלת הענין מובא (גם) הכתוב שלאח"כ „ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך“ (ובשמור"ר מסיים „ולבסוף אמרת ומאז באתי אל פרעה“. ועד"ז בתנחומא), ובסופו (בגמרא) מביא סיום הכתוב „(ועכשיו אתה אומר לי) והצל לא הצלת את עמך“ הכתוב שלאחר „למה זה שלחתי“. וברש"י שמביא „למה הרעותה“ – כי מביא התחלת הענין. ראה חדא"ג סנהדרין שם.

(21) ועפ"ז י"ל לכאורה שזוהו הטעם שהביא רש"י בכלל „ורבותינו דרשוהו לענין של מעלה“ אף שממשיך „ואין המדרש מתיישב אחר המקרא“, והרי רש"י כותב כפ"מ „ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי

עם נשמתא דאורייתא²⁵ (ד"רוב סודות התורה גנוזין בה"²⁶) – הרי „האבות הן הן המרכבה"²⁷, שגם למטה בעולם הזה הרי הם בדרגא דמרכבה, כמו למעלה²⁸ –

ולפי זה, הענין ד„נתלכלכתי בחטא"²⁹ אינו שייך אצלם מעיקרא, ולכן ניתן להביא דוגמא ש„לא הרהרו אחר מדותי" גם מענינים אשר, לכאורה, פרטיים המה, השייכים אליהם כפרט – מערת המכפלה דאברהם, ענין הבארות דיצחק, „ויקן את חלקת השדה" דיעקב – כיון שהם היו „מרכבה דק לרצון העליון כל ימיהם"³⁰.

ד. הענין מ„ינה של תורה" שבפירוש רש"י זה – יש לומר שמרומז בקשר שבין שני ההסברים האמורים בפירוש רש"י:

כבר נתבאר בעבר בארוכה³¹ בנוגע ל„מעשה אבות" דאברהם יצחק ויעקב, שיש בזה שני אופנים: א) „מעשה אבות" כפי שנעשה אצל האבות מצד גופם – ובוה יש מקום לחשש אברהם „שמא קבלתי שכר על צדקותי", וכן

וממילא לא הי' רש"י יכול להביא (בדרך הפשט) את הדוגמא מאברהם שלא הרהר בנוגע למערת המכפלה, ועד"ז את הדוגמאות מיצחק במעשה הבארות ומיעקב אשר „ויקן את חלקת השדה", שהרי כל אלו הם ענינים שהיו נוגעים להם בעצמם כפרט, ולכן אפשר לחלק ולומר שהטעם שלא הרהרו הוא מפני שחשבו שלא נתקיימה בהם ההבטחה, לפי ש„גם החטא" (כפי שכבר פירש רש"י לעיל אצל יעקב²³).

משא"כ טענת משה נאמרה אודות רעת כלל ישראל, ולא יתכן שחטא משה יגרום ש„הרעותה לעם הזה"²⁴.

ולכן הביא רש"י (ע"פ פשוטו) בסוף פרשת שמות „לא כאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו העלהו לעולה", כיון שגם כאן הי' הדבר נוגע (לא לאברהם בלבד, אלא) להמשך כל הדורות אחריו, וממילא גם כאן אין מקום לחשש שמא גרם החטא – ואעפ"כ „לא הרהר אחר מדותי", משא"כ ביצחק ויעקב שאצלם לא מצינו מאורע כזה והנהגה כזו.

והנה כל זה הוא מצד פשוטו של מקרא, אבל לפי „רבותינו דרשוהו", ע"פ מדרש (אגדה) שבתורה הקשור

(23) וישלח לב, יא.

(24) אף ש"ל דחטא ישראל גרם (ראה דברי דוד (ס"פ שמות. פרשתנו ו, ב ואילך) דמפרש שבזה הי' שאלת משה (למה זה שלחתי) ותשובת הקב"ה בכל המשך הפרשה).

הרי מדגיש רש"י (שמות ב, יד) שזהו רק מדרשו, ובפרט שנאמר לו „לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים גו" – עליהם מדובר בשמות (ב, יד) – דפשו"מ הוא, שכיון שהם מתו – אין מקום וחשש כלל ללה"ר וכו'.

(25) זח"ג קנב, א.

(26) אגה"ק סכ"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ג. ובאגה"ק שם: פנימיות התורה שהיא אגדה.

(27) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. ובפרש"י (לך יז, כב) „ולמדנו (מאברהם) שהצדיקים מרכבתו של מקום".

(28) שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מעניני עוה"ז כו' כל ימיהם (תניא פכ"ג).

(29) להעיר מאגה"ק שם: „אגדה שבתורה . . ומכפרת עונותיו של אדם".

(30) תניא שם.

(31) לקו"ש ח"ה ע' 298 ואילך.

הפרטים, שהרי יתכן שאברהם חשב שמא קיבלתי שכר כו', ועד"ז ביעקב.

משא"כ לפי „רבתינו דרשוהו” – אגדה שבתורה (שרוב סודות התורה גנוזין בה) – הרי הענין ד„מעשה אבות” הוא מצד הנשמה, וא"כ יש ראי' גם מזה שהאבות לא הרהרו בנוגע לעניניהם הפרטיים.

עד"ז יש לבאר לענין משה רבינו: טענת משה (בסוף פרשת שמות), „למה הרעותה לעם הזה גו' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה גו'” לפי פשוטו של מקרא, היתה מצד האופן הראשון, ועל זה יתכן לומר שזהו ענין של „הרהרת על מדותי” (ו„קובל אני על ששלחתיני”³⁸), טענה כלפי הקב"ה כביכול, ששליחותו גרמה למצב זה של „הרע” לבני ישראל [ולכן בא העונש – „לפיכך עתה תראה, העשוי לפרעה תראה ולא כו'”].

משא"כ ע"פ „רבתינו דרשוהו” מתפרש הענין מצד האופן השני, ואי אפשר לומר שהטענה כלפי משה היתה על ש„הרהר על מדותי” כפשוטו (ושנענש על כך³⁹), אלא תוכן הטענה הוא ש„הרבה פעמים נגליתי עליהם בא"ל שד"י ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת מה שמו”, היינו, שהטענה היא על רצון משה לדעת את „שמך הגדול והקדוש” כו', סוד שם „המפורש”³⁹ – להשיג ידיעת

לבקשתו „אזת על ירושת הארץ”³², ועד"ז אצל יעקב³³

[וכמו שמצינו במעשה במגיד ממעזריטש³⁴ – שראה את משה רבינו לומד עם תינוקות של בית רבן את הפסוק³⁵, ויפול אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד” ומסביר להם, ש„אין מקרא יוצא מדי פשוטו”³⁶]

(ב) מעשה אבות כפי שנעשה מצד נשמתם, אשר בזה כלל לא שייך כלל „הרהרו אחרי מדותי” וכו'.

ונתבאר, שהפירושים בפירוש רש"י על דרך הפשט (גוף התורה) מדברים על „מעשה אבות” כפי שהם מצד הגוף; והפירושים ע"ד המדרש – אגדה שבתורה – הם ב„מעשה אבות” כפי שהם מצד הנשמה³⁷.

ועל דרך זה בעניננו: בפירוש רש"י בסוף פרשת שמות, שהוא ע"ד הפשט, מדובר על „מעשה אבות” כפי שהם מצד הגוף; ולכן אין להביא ראי' לשאלת משה בנוגע „לעם הזה” – מזה שלא הרהרו בנוגע לעניניהם

(32) לך (טו, א. שם טו, ו) בפרש"י.

(33) וישלח (לב, ט) בפרש"י.

(34) התמים (ח"ב ע' עא) פג, ב. קובץ מכתבים לתהלים ע' 197. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תנ"ד. ולהעיר שסיפור זה סיפר כ"ק אדה"ז לכ"ק אדמו"ר הצ"צ, בשבוע שקודם הסתלקותו – ראה בסוף השיחה.

(35) לך יז, יז. ופי' הה"מ הוא ע"פ תיב"ע שם (דגם אברהם „תמה” – וכ"ה בהראב"ע, שהוא ע"ד הפשט – משא"כ פרש"י הוא (כהדגשתו) ע"פ ת"א דאברהם „חדי").

(36) שבת סג, א.

(37) ראה לקו"ש שם כמה דוגמאות בזה.

(38) פרש"י שמות ה, כב.

(39) פדרא ספ"מ. וראה דרוז"ל עה"כ (שמות ג, יד הובאו בתו"ש שם), (שינוי הנוסחאות ונ"כ הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב. שו"ע יו"ד סרע"ו, ס"ט. פרדס ש' השמות. ועוד.

גם צריך להבין: כיון שאפילו בגנות בהמה טמאה לא זיכר הכתוב⁴⁶, הרי פשיטא שכן הוא בנוגע לאדם מישראל ועל אחת כמה וכמה בנוגע למשה רבינו, וא"כ מדוע מסופר בתורה שמשה „הרהר על מדותי“? [איזו הוראה יש בזה לאיש ישראל בעבודתו לקונו? ולכאורה קשה לומר שמזה צריך אדם ללמוד עד כמה עליו להזהר מלהרהר אחר מדותיו של הקב"ה, ושצריך ללכת בדרך הנהגת האבות ש„לא הרהרו“ – שהרי, כיון שמשה רבינו לא הגיע לדרגא זו, כיצד ניתן לדרוש זאת מכל אחד מישראל ובכל זמן?⁴⁷

ו. ויובן זה ע"י הביאור במה שפירש רש"י על תיבת „וארא“: „אל האבות“, וידועה הקושיא (וכמו שהקשו מפרשי רש"י): הלא הפסוק גופא מפרש על אתר „וארא“ אל אברהם אל יצחק ואל יעקב, ומה בא רש"י להוסיף בזה?

וההסברה בזה⁴⁸: בדבריו ביקש רש"י לבאר, שהענין והעילוי ד„וארא“ אל אברהם גו' – ראיית אלקות – בוודאות ובאופן מוחשי (כמו הוודאות שע"י ראי' גשמית⁴⁹), שהביא לכך שלא הי' שייך אצלם „הרהר אחר מדותי“ –

שביעי חביב אברהם . . משה" – ויקר פכ"ט, יא. וראה ד"ה החודש הש"ת פ"ט.

(46) ב"ב ככג, א.

(47) ראה לקו"ש ח"ג ע' 855 ואילך.

(48) ראה רא"ם ועוד. לקו"ש שם ע' 860.

(49) שאינו דומה שמיעה לראי', שלכן „אינ עד נעשה דיין כו' כיון דחזיהו כו' לא מצו חזו ליה זכותא“ (ר"ה כה, סע"ב ואילך), שאינו שייך בזה שום „הרהר“, משא"כ כששומעים מעדים. וראה לקו"ש ח"ו ע' 121 ואילך. וש"נ.

אלקות³⁹ באופן נעלה יותר – שם הוי', מדת אמתית שלי, שם העצם⁴⁰. ואפילו מה שאמר „למה הרעותה לעם הזה“ לא הי' ענין של „הרהרת על מדותי“ כפשוטו, אלא גם בדבריו אלו רצה וביקש להבין גם בשכלו⁴¹ את כל הפרטים והדרכים בשליחותו של הקב"ה (ועפ"ז מדוייק לשון רש"י, שב„רבותינו דרשוהו“ לא הזכיר בנוגע למשה את הלשון „הרהרת על מדותי“⁴², כמו שכתב בפירושו [בסוף פרשת שמות] ע"ד הפשט).

ה. ועדיין יש להקשות: איך יתכן לומר „הרהרת על מדותי“ כפשוטו, אפילו מצד האופן הא', כיון שמדובר כאן במשה, אשר מיד בהולדו נאמר עליו „ותרא אותו כי טוב הוא“⁴³ – „נתמלא הבית כולו אורה“⁴⁴; ובפרט שהדברים באים בתוספת הדגשה שהאבות לא הרהרו, ואילו משה, שהי' „נבחר מכל מין האדם“⁴⁵ (גם מהאבות⁴⁵), הרהר?

³⁹ וכמו שביקש „הודיעני נא את דרכיך“ „הראני נא את כבודך“ (תשא לג, יג. שם יח).

⁴⁰ כהמשך הכתובים בפרשתנו.

⁴¹ ראה בחיי ס"פ שמות. פנ"י ר"פ וארא. ועוד.

⁴² וכן בסנהדרין ושמור' ותנחומא שם. אבל ראה פרש"י ד"ה ועל דבר וד"ה בתחילה סנהדרין שם.

⁴³ שמות ב, ב (וראה אוה"ת שם). ראה סה"מ תשי" ע' 182. וש"נ.

⁴⁴ פרש"י שם. מטוסה יב, א. וזה הי' גם מצד הגוף כמו לדעת „אחרים“ – „נולד כשהוא מהול“, וכמבואר בכ"מ.

⁴⁵ פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק ביטוד הז'. ולהעיר גם משו"ע יו"ד סו"ס רמ"ב. וראה לקו"ש ח"ו ע' 254.

⁴⁵ וכמרז"ל, כל השביעיין חביבין . . באבות

שדרגת „וארא“ שיש לבן בירושה אינה בערך הדרגה (הנעלית יותר) ד, „וארא“ כפי שהיתה אצל האבות.

והביאור בזה מרומז אף הוא בפירוש רש"י: „וארא – אל האבות“ – כל הגילוי דוארא הי' אל ה„אבות“ – דהיינו, שהגילוי אינו מצד (ולפי) מדרגתם המיוחדת בעבודת ה' (אברהם אוהבי – בקו האהבה (פחד), יצחק – בקו הגבורה וכו'), אלא הוא קשור אך ורק לענין היותם אבות (לבנים – שהבן יורש הכל). וממילא מובן שב„וארא“ אין חילוק בין האבות והבנים:

היתרון והמעלה שיש באב לגבי הבן יש לו מקום בענינים שהיו לאב מצד מעלת ועבודת עצמו, כעובד השם וכו'; דאע"פ שגם ענינים כאלו באים בירושה לבנים, כנ"ל במשנה האב מוריש כו, יתכן שבהיותם אצל היורש לא יהיו באותה דרגה נעלית כאשר היו אצל המוריש.

משא"כ בנדון דידן, שהעילוי ד, „וארא“ (הקב"ה מצד עצמו) הוא אל האבות – אל התואר והמציאות היוצרים את הבן – מובן, שהעילוי כפי שהוא אצל האב עובר בירושה לבניו.

וע"פ כל הנ"ל גדלה ביותר הקושיא: מאחר שאצל כל אחד מישראל, וכל שכן אצל משה רבינו, ישנו הענין דוארא בירושה מהאבות, איך יתכן שהדבר לא מנע את משה רבינו מלהרהר „אחר מדותי“?

ת. וי"ל הביאור בזה: אמרו רז"ל⁵³: לא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר

בא להם מצד היותם אבות של בני ישראל; דהיינו שענין „וארא“ ניתן להם באופן שיעבור בירושה (מן האבות) אל הבנים לאחריהם, שהרי „האב זוכה לבן בנוי וכו' בחכמה“⁵⁰.

וכמבואר בתורה אור (דפרשתנו) בענין „אין קורין אבות אלא לשלשה“⁵¹, ש„בחינת האבות היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור . . . בחינת האבות צריכה להיות בכל אדם“.

וזהו הטעם לטענתו של הקב"ה למשה רבינו: „חבל על דאבדין ולא משתכחין“. מכיון ש„וארא אל אברהם גו“ הי' מצד היותם „אבות“, אין מקום לתרץ ולומר שאי אפשר להתדמות לאברהם גו' – דכיון שמדובר כאן במעלתם מצד היותם „אבות“, הרי „בכל אדם“, מצד היותו „בן“, צריכה להיות מורגשת בחינה זו ד, „וארא“, הבאה אליו בירושה.

ז. לכאורה עדיין יש לחלק ולומר: אע"פ שהאב מעביר את עניניו בירושה לבן, מ"מ מובן, שלאחר שהענינים עוברים ליורש אינם מגיעים לכדי מעלתם בהיותם אצל האב⁵².

וכיון שכן, אפשר לתרץ ולומר,

(50) עדיות פ"ב מ"ט.

(51) ברכות טז, ב.

(52) וכלשון רז"ל יורש כרעא דאבוה הוא (עירובין ע, ב). ובל' הרגיל בכ"מ – „ברא כרעא דאבוה“ (יונת אלם רפ"ב. וראה תוד"ה מקמי – יבמות ג, א. רש"י כתובות צב, א ד"ה כבעל). ובלקו"ת ברכה (צו, ב) ד„היינו נה"י דאוי"א“. וצריך לימוד מיוחד שהיורש עומד במקום המוריש – ראה ב"ב קנט, א. צפע"נ מילואים יג, א. מהד"ת יט, א. שו"ת צפע"נ (ג. י.) ח"א סק"ח. וראה לקו"ש ח"ח ע' 348. ולהעיר מההקדמה לשערי אורה.

(53) מכילתא בשלח יד, לא.

מישראל היא באופן של ירושה, ונמצאת אצלו בטבע ומצד ההולדה, בהיותו בן אברהם יצחק ויעקב⁵⁸.

ואילו משה רבינו ע"ה, נוסף להיותו מ"שבעה רועים הממשיכים חיות ואלקות לכללות נשמות ישראל", הרי הוא "כללות כולם ונקרא רעיא מהימנא"⁵⁹ – הוא זן ומפרנס ומשפיע שהאמונה שישנה אצל בני ישראל תהי' "ורעה אמונה", בבחינת פנימיות – "שתהא אמונה שלימה וחזקה והגעה עד פנימיות הנפש"⁶⁰, שאז תהי' כל מהותו של האדם ממולאת וחדורה באמונה בכל עניניו עד למעשה בפועל.

י"ד. ע"פ הנ"ל יובן תוכן הענין דשאלת משה רבינו "למה הרעותה גו" (והטעם שהתורה מספרת על כך, אע"פ ש"אברהם כו' לא הרהר") ותשובת הקב"ה "וארא אל האבות":

כיון שכבר קרבה ובאה עת הגאולה, ומשה הלך בשליחות הקב"ה לגאול את בני ישראל, הנה הקשר של בני ישראל עם הקב"ה שע"י אמונה הי' צריך להיות לא רק מצד האבות, "מאמינים" מצד "בני מאמינים", אלא גם באופן שהאמונה תחדור בהם מצד ענינם ותוכנם.

וזה נפעל ע"י שאלת והרהור משה⁶⁰, "למה הרעותה גו' ומאז באתי

האמונה⁵³, היינו שאצלם נתגלתה נקודת היהדות, הקשר של בני ישראל עם הקב"ה, הבא לידי ביטוי באמונת בני ישראל בהקב"ה – ובזכות זה נעשו ראויים להגאל ממצרים.

אע"פ שגם לפני כן, כאשר היו עדיין בקושי הגלות דמצרים, היו בני ישראל "מאמינים"⁵⁴, הי' זה מצד היותם⁵⁵, "בני מאמינים"⁵⁴ – האמונה היתה אצלם בירושה, הנמצאת לעולם ביד הבנים, יהי' אשר יהי' מצבם בגילוי; אבל מצד ענינם ועבודתם של בני ישראל, מצד תכונת הבנים עצמם, לא נתקיים בהם עדיין "ורעה אמונה", שלימות הגילוי דאמונה.

ובכדי שבני ישראל יגאלו ממצרים מצד זכותם שלהם⁵⁶, היינו, שהדבר יבוא להם בשכרם, היתה האמונה הבאה בירושה וההתקשרות דבני ישראל עם הקב"ה צריכה להעשות אצלם לענין שלהם⁵⁷.

ט. ודבר זה נפעל ע"י משה רבינו. שהרי זהו תוכן החילוק בין המשכה שע"י האבות להמשכה שע"י משה: מצד בחינת האבות, כנ"ל, נקודת היהדות והאמונה אצל כל אחד

(53*) ובילקוט (שם רמז רמ): שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות אמונה.

(54) שמות ד, לא. שבת צו, א. וראה פרש"י עה"ת שמות ד, ב.

(55) ראה אוה"ת שבעה ערה 60.

(56) להעיר שגם במכילתא הובא הכתוב "ויאמן העם" שנאמר בהיותם במצרים. וי"ל שלכן ממשך שם ומביא עוד כתוב, "וכה"א אמונים נוצר ה" (תהלים לא, כד) – ראה ברכות ומכות בסופו (ועוד) – מאי ואומר.

(57) להעיר מלקו"ש ח"א שיחה א' לפ' שמות.

(58) ראה תניא פי"ח יט. ועוד.

(59) תניא פמ"ב.

(60) תו"א בהוספות ד"ה כי תשא. וראה אוה"ת הגהות לתו"א הנ"ל (תשא ע' א'תתעט ואילך). שם ע' א'תתלה ואילך. וראה לקו"ת ואתחנן ד"ה וידעת הא' וביאוריו. ועוד.

(60*) להעיר ממרו"ל (שמור"ר פמ"ג, ו): אמר

במבואר לעיל, שהפירושים על דרך הפשט בפירוש רש"י עוסקים בענינים כפי שהם מצד הגוף, אינה שמצד גופו של משה שייך ענין של „הרהרת על מדותי“ כפשוטו ח"ו, כי מאחר ש„טוב הוא“, כנ"ל, אין כאן נתינת מקום ל„הרהרת על מדותי“; אלא הפירוש בזה הוא, שהענין נעשה באופן שניתן (בפשטות ובחיצוניות) לפרשו כ„הרהר“ (חטא) כפשוטו⁶².

ולכן, ע"ד הפשט, גוף התורה, השייך לכל אחד מבני ישראל באיזה מצב שהוא, מתפרש הדבר כ„הרהרת על מדותי“ כפשוטו – כיון שיש לפעול את הגילוי ד„וארא“ (ענין האמונה) בכל אחד מבני ישראל, גם באלו שגופם (לעת עתה עודנו) מסתיר על הנשמה, כך שהאמונה שמצד הנשמה אינה מאירה בגלוי, והגוף מצד עצמו עלול לשאול „למה הרעותה גוי“, ו„להרהר אחר מדותי“ כפשוטו –

וגם אצלם נפעל ע"י משה⁶³, הכולל את כל ישראל⁶⁴, הגילוי ד„וארא“, גילוי ההתאמתות וההתקשרות שע"י אמונה, המביא לשלילה של ההרהור ולהיפך ההרהור.

משא"כ ע"פ „רבתינו דרשוהו“, נשמתא דאורייתא, נראית הארת הנשמה אצל בני ישראל, ומצד זה לא יתכן „הרהרת על מדותי“ כפשוטו,

אל פרעה גו הרע גוי, שעל זה באו דברי הקב"ה „וארא גוי“, דהיינו, שבחינת „וארא“ – תכלית ההתאמתות (בדרך רא"י) וההתקשרות של בני ישראל עם אלקות שע"י האמונה – נעשתה גם מצד מציאותם בני ישראל, שמצד עצמה יש מקום לענין ד„הרהר אחר מדותי“, ונפעל בה העילוי ד„וארא“, שלמות האמונה בה, וממילא גם השלילה הגמורה ד„הרהר אחר מדותי“.

ולכן כתב רש"י בסוף פרשת שמות „הרהרת על מדותי“ – „לא כאברהם“ ש„לא הרהר אחר מדותי“: בזה הדגיש שהבחינה ד„לא הרהר“ שישנה אצל משה ואצל כל ישראל מצד אברהם (האבות) אינה מספקת (כיון ש)מצד עצמם) בגלוי „הרהרת וכי“, שהרי זהו ענין הבא בירושה, ואילו מצד טבעו ומציאותו של הבן גופא יתכן שיהרהר; ומשה פעל, שגם לענין זה של „הרהרת“ לא יהי' מקום כלל – ע"י דיבור הקב"ה – הגילוי ד„וארא“, כנ"ל⁶¹.

יא. לפי זה מתבאר יותר גודל הדיוק בחלוקת הפירושים ברש"י – ע"ד הפשט (בסוף פרשת שמות) וע"פ „רבתינו דרשוהו“ (בפרשתנו): הכוונה

(משה) רבה"ע עשו לך סיוע כו' אמר הקב"ה אף אתה טועה כו' – ועי' שכלל עצמו עם בני הציל אותם מעונש. וי"ל שעד"ז הוא כאן.

61 להעיר (ע"ד הנגלה) מצפעי"ג עה"ת בראשית (ע' מח ואילך) החילוק דאברהם ומשה, דאברהם אבינו לא יגע בתורה כו' עצם החכמה, שכל הפועל, וכל התורה גלוי' לו, „כל התורה נתגלה לו בלא דוחק וכי' רק בגדר קנין שלא בגדר עצם ולא שיעבוד הגוף“ (שם ע' נא). משא"כ משה רבינו יגע בתורה כו'.

62 כמו שנתבאר בנוגע להאבות – לקו"ש ח"ה ע' 64.

63 להעיר מירושלמי הוריות פ"ג ה"ה: כל כך למה שבביל להחזיר את הטיפשים (ראה פי' פני משה שם).

64 שער רוח"ק להאריז"ל קח, ד הוצאת ת"א תשכ"ג). שער הגלגולים הקדמה יז. ועוד.

ש, יתפרנסון⁷² מיני" – מפנימיות התורה, ואמונה זו באלקות מתגלית ע"י תורת חסידות חב"ד באופן שתמלא ותחדור את כל מציאות האדם, החל מהמוחין שבראש, חב"ד – עד שהדבר יהי אצלו לא רק כגילוי נקודת האמונה המסותרת בלבד, אלא כענין וקומה שלימה הבאה מצד עבודתו וכוונותיו שלו, אע"פ שלפני זה, מצד עצמם אינם שייכים לזה.⁷³

וזאת פעל רבינו הזקן ע"י שהמשיך את תורת החסידות גם לחב"ד שבנפש, עד ל"חוצה", שלענין בשר הוא מציאות בפני עצמו, ומצד עצמו הרי הוא מסתיר את גילוי האמונה בה'.

ובאופן כזה, ע"ד גילוי האמונה שנפעל ע"י שאלת משה, "למה הרעותה", שהגילוי הי' דוקא ע"י דיבור הקב"ה, "וארא אל האבות", היינו שאותה ראי' (התאמתות) ואמונה באלקות שישנה אצל בני ישראל בירושה, היא עצמה תהי' בהם גם מצד תכונתם וענינם הם, כנ"ל בארוכה.⁷⁴

אלא רק הרצון להבין, "מה שמו" ולהבין, "למה הרעותה", גם בשכל; וע"י משה נפעל, "ורעה אמונה", שגם בשכל האדם תהא ניכרת ומורגשת האמונה וההתאמתות באלקות בבחינת, "וארא", כפי שהיא למעלה מחכמה וטעם.⁶⁵

יב. ע"פ הנ"ל תובן השייכות דכ"ד טבת – יום ההילולא של רבינו הזקן – לפרשת וארא (וכדברי השל"ה הידועים⁶⁶), בהתאם לקביעות שנה זו (כמו בכמה וכמה שנים)⁶⁷ שיום זה חל בשבוע דפרשת וארא⁶⁸:

החידוש דתורת חסידות חב"ד, שנתגלתה ע"י רבינו הזקן [אשר ביום ההילולא שלו עולים, כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו]⁶⁹ ואזי, "מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה"⁷⁰ על תורת החסידות כפי שנתגלתה ע"י הבעש"ט והמגיד ממעזריטש⁷¹, י"ל ש(א' הענינים בו) הוא בזה,

(65) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 39 ואילך.

(66) חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(67) וגם בשנת ההסתלקות תקע"ג היתה

הקביעות דכ"ד טבת יום א' פ' וארא.

וההסתלקות היתה במוצש"ק אחר שהתפלל

תפלת ערבית והבדלה (הקדמת בני המחבר לשו"ע

אדה"ז). הרי אחר תפלת ערבית והבדלה הוא כבר

נבדל משובע שעבר ונכנס בשבוע שאחר השבת.

(68) ראה גם לקו"ש ח"ו שם.

(69) ביאור לאגה"ק סי' זד.

(70) שם סי' כח. וראה סידור שער הל"ג

בעומר (ד"ש, ב"ג).

(71) להעיר משיחת ליל ש"ק פ' תשא תפר"ח,

שענין גילוי הבעש"ט והה"מ היו הכנה לגילוי

עצם פנימיות התורה שנתגלה ע"י רבינו הזקן

– בדוגמת עבודת האבות שהי' הכנה לגילוי

העצמות דמ"ת (ע"י משה). – נעתק בלקו"ש ח"ד

ע' 1139 הערה 22. וראה שם לפני"ו הערה 15.

(72) לשון התקו"ז (ת"ו בסופו). וכפי המק"מ

(הקדמה לזהר): יתפרנסון .. כשיפורש להם

אמיתות מאמריו כו'. ובכסא מלך (לתקו"ז שם):

בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו'

(אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו'

(כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) יתפרנסון

כו' יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה

האר"י זלה"ה כו' שיבינו כו' כי הולמד גירסא

בעלמא הגם שיש לו שכר טוב כו' עכ"ז הסגולה

בדגיני' וקראתם דרוור היא כשיתפרנסון וילמדו

פירושי המאמרים כו'. – ראה גם כן הקדמת

הרח"ו לשער ההקדמות.

(73) להעיר מלעיל ע' 39 ואילך. וש"נ.

(74) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1136 שאדה"ז הי'

קורא להבעש"ט, וזידע", והביאור בזה.

„חוצה“ ממש, אזי „אתי מר“י –
 דא מלכא משיחא, וכלל ישראל וכל
 אחד מישראל יזכו לגאולה האמיתית
 והשלימה, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ וארא תשל"א)

תו"ש ס"ע 112 ואילך. לקו"ד ח"א כב, א ואילך.

וראה לקו"ש ח"י ע' 102 ואילך.

77) מכתב הבעש"ט (נדפס בסוף ספר בן

פורת יוסף. ובכ"מ).

וכשם שבגאולת מצרים בשכר
 האמונה נגאלו,

כן תהי' לנו גם בגאולה האמיתית
 והשלימה – שע"י „יפוצו מעינותיך
 חוצה“, ע"י האמונה⁷⁵ באופן דיתפרנסון
 מיני, כפי שהיא מתגלית ע"י תורת
 חסידות חב"ד⁷⁶, ומגיעה וחודרת עד

75) ראה מכילתא שם בסופו: וכן אתה מוצא

שאינן הגליות מתכנסות אלא בשכר אמונה כו'.

76) ובעיקר אחר פ"ב (הגאולה דיט"כ) –

